

Baş pitre, hüşür-zekat

Category: Edebi makalalar, Kitapcy

написано kitapcy | 23 января, 2025

Baş pitre, hüşür-zekat BAŞ PITRE, HÜŞÜR-ZEKAT

Ýaş wagtymyzda ahun-molladan tä çopana çenli baş pitre, hüşür-zekat sadakalaryny bermekligiň düzgünlerini bilerdiler. Öňki baýlar, barjamly adamlar ýokarda agzalan sadakalary birkemsiz

bererdiler. Baş pitrâni oraza aýynyň ahyrynda bererdiler. Şeýle sadaka agyz beklän aýynda orazasynyň kabul bolmagyny, tutuş maşgala agzasynyň başynyň sag-salamat bolmagyny arzuwlap, Hudaý ýoluna berilýär. Baş pitrâniň berilmedik wagty ýokdur. Baş pitrâni adamsynyň zähmet hakyndan zenanlar öz dogan-garyndaşlaryndan degişli adamlara: ýetim-ýesirlerine, mätäçlere berýärler. Zekat (päklik) sadakasy barasynda söhbet açjak bolsak, bir rowaýaty ýatlamaly bolýarys.

Ýagşyzadalar – erenleriň arasynda bir garyp pygamber bolupdyr. Pygamberler Hudaýyň ýerdäki öýi bolan ertir namazyny okap, Allatagala bilen baglanyşykly wagyz-nesihatlar edýän ekenler. Garyp pygamber namazdan soňky pähimlere garaşman, etek alty, ýeň ýedi bolup, ýetişibildiginden öýüne yňdaranmyş.

Günleriň bir günü munuň sebäbini sorapdyrlar. Onda garyp pygamber özüniň keywanysy bilen bary-ýogy bir donunyň bardygyny ýañzydypdyr. Wagyz-nesihata garaşsa, maşgalasynyň namaz wagtyny geçirjekdigini duýdurypdyr. Ýagşyzadalar Jebraýyl perişdäniň üsti bilen özleriniň isleglerini Ýaradan eşitdiripdirler. Ýaradan pygamberleriň dilegini kabul edipdir. Garyp pygambere mal-gara joşupdyr. Onuň maly barha köpeliýär. Soňra ol metjitde okalýan namazyň hiç haýsyna-da barmandyr. Pygamberler ony ýanyna çagyryp: «Ýaradan biziň isleglerimizi kabul etdi. Sen aşa baýadyň. Metjitde amal edilýän namazlara gelmäni bes etdiň. Malyňdan zekat bereňok. Munuň sebäbi nämede?» diýip sorapdyrlar. Ol bolsa: «Baýadyk, eşik edindik, baş wagt namazy öýde okaýarys. Maly-da maňa siz bereňzok, Allatagala berdi. Şonuň üçin maldan zekat bermeýärim» diýip jogap beripdir.

Bu gürrüň Hudaýa ýetýär. Allatagalanyň emri bilen onuň mal-garalary özlerinden düşdük zekadyny bermeýändigini üçin ählisinin mekruw (Ne halal, ne haram, aralyk -T.Ü.) bolýandyklary barasynda Ýaradan Biribara arzlaryny ýetirýärler. Hudaýyň gudraty bilen, geçileriň şahlary maňlaýlaryna gönelp, syh-syh bolýar-da, geçiler eýesini süsüp, heläk edýärler. Maldan zekat-päklik bermek, ana, şol pygamberler döwründen başlanypdyr.

Barly bendeler Taňryny tanamak, emrinw kaýyl bolmak, gazabyndan gorkmak, mal-garanyň, baýlygyň Hudaý tarapyndan berlendigini bilmeklihi parz hasaplapdyrlar. Taňry bendesi barly adam öz mallaryny kir-kimirden arassalamak üçin, öz geljeginiň aýdyň bolmagy üçin, päklik zekat sadakasyny berýär.

Allatagala ol bendeden razy bolýar. Bu razylyk bahasyna ýetip bolmajak bagtdyr. Dünýä inen adam berlen ömri ýaşap, bir gün bu dünýeden ötmeli-de bolýar. Baky dünýede adamyň ruhy ömüraky durmaly bolýar. Pany dünýe wagtlaýyn bolany üçin, bu dünýede abraý, o dünýede iman dilenýär. Gadymy döwürlerden bäri: «Sogap iş et, o dünýäni gazan! Bu bir däli dünýedir. Ýalançy dünýede baky ýaşajak ýok. Başarsaň adamlara ýagşylyk et. Ýetim-ýesire rehimdar bol. Olar mätäç bolmasyn» diýen ýaly düşüňjeler türkmeniň aňynda, ýüreginde mäkäm ornaşypdyr. Süňni halal halkymyz ol päkligi hiç wagt, hiç bir zaman-da unutmaz! Sowetler döwründe işçi-gullukça baş, kolhozça ýigrimi baş ownuk mal, birem uly mal saklamaga ygtyýar edilerdi. Şol saklaýan mallaryň üçin ýylba-ýyl salgyt tölemelidi. Ol saklanýan mallardan zekat düşmezdi. Şeýlelikde, ýetmiş ýylyň dowamynda zekat bermeklik öz-özünden aradan aýryldy.

Ýaradan Biribaryň emri bilen Garaşsyzlygymyzy alandan soň maldan salgyt almaklyk ýatyryldy. Mal-garany näçe saklasaň gelse, saklabermeli boldy. Az wagtyň içinde ilatymyz baýady. Köp adamlaryň mal-garasy yňdarma sürä ýetdi. Puldan-maldan hüşür-zekat sadakasyny bermek isleýänler, elbetde, okyjylarymyzyň arasynda-da bardyr diýen ynam bilen aşakdakylary ýatlamagy yerlikli hasaplaýarys.

Zekat-päklik sadakasy ownuk malyň kyrkysyndan bir goýun (uly goýun) berilýär. Şol kyrkdan bjr goýun dowarlaryň sany 120-ä ýetýänçä dowam etdirilýär. 120 dowardan iki janlyny zekat sadakasy bermeli bolýar. Goýun-geçiniň sany 121-e ýetse, iki uly goýun berilýär we 200 goýna tetärik edýär. 201-den 400 goýna çenli üç goýun berilýär. Soňra 400 goýnuň her ýüzüsinden bir uly goýun berilýär. Ownuk mal köpeldigiçe, ýeňillik bar. Düýeleriň sany 25-e ýetse, bir ogşuk, 36 düýeden 46-a çenli ikiýaşar bir keşer, 46-dan 61-e çenli düýeden başýaşar bir düýe berilýär. 150-den geçensoň her baş düýeden bir goýun bermeli bolýar.

Otuz sygyrdan bir ýaşly göle berilýär. Kyrk sygyrdsb iki ýaşyny dolduran bir göle. Sygyrlaryň sany 60-a ýetse, iki sany bir ýaşly göle berilýär. Münülyän ulagdan (maşyn, motor, düýe, at, ýaby, eşek) zekat sadakasy düşmeýär (berilmeýär).

Ýerden önýän zadyň ondan birine zekat berilýär, özi hem ony ekin ýagşy sowulandan soň berilýär. Puldan zekat bermegiň öz şerti bar. Owal-a puluň 200 manat bolmaly. Şol 200 manadyň üstünden doly bir ýyl geçen bolmaly. Meselem, şu ýylyň 1-nji

sentýabrynda 200 manadyň bar bolsa, indiki ýylyň 1-nji sentýabrynda şol 200 manadyň her ýüz manadyna iki ýarym manat, umumylykda, baş manat berilýär. Eger-de şol 200 manat bir ýylda köpelip, 1000 manada ýeten bolsa, onuň her 200 manadyna baş manatdan hasaplamaly, ýagny 25 manat bermeli. Eger öýünde gymmat bahaly zatlar (haly we ş.m.) ýygnap, özi hem ulanylmaýan bolsa, onda şol düşeklerden zekat berilmelidir. Munuň üçin şol zatlaryň bahasy çykarylyp, ýagny pula öwrülip, soňa laýyklykda zekat berilýär.

Täze edinilen gelniň gyzyk-kümüş şaý-seplerinden-de zekat bermelidir.

Zekat-päklik sadakasy, ilki bilen, öz garyndaşlaryň bergilisine (bergini üzüşmäge gurby çatmasa), garygurtularyna, ýetimlerine, dul ýeňňelerine berilmelidir. Eger öz garyndaşlarynyň horluk çekýänini görmezlige salyp, başgalara berilse, onda Allatagalanyň hökümüne laýyk gelmeýär. Gurply adam garyp garyndaşlaryna ýardam etmese, ol kişiniň okan namazy kabul bolmaýar.

Allatagalanyň hökümi, Kuran-şerifiň öwredişi ýaly, ynsana biri-biri bilen arkalaşmak, agzybir ýaşamak parz hasaplanýar. Adamzat, ýagny musulman ymmatynyň ýagty jahanda hiç biri hor ýaşamaly däl diýen many aňladylýar.

XX asyryň başlarynda türkmen topragynda baýlar az bolmandyrlar. Olar hüşür-zekat, baş pitrelerini oraz aýynyň ahyrynda beripdirler. Bu ata-babalarymyzyň ýörelgesi. Zekat-päklik sadakasy mätäçlere Nowruzda berleni üçin şowhunly, begençli baýram hasap edilýär. Baýlar-a sag-aman Nowruz baýramyna ýetdik, zekat-päklik sadakasyny öz mätäç garyndaşlarymyza berdik diýip begenseler, mätäçler baýlaryň beren kömegine begenýärler. Netijede, gys aýlarynyň aldajy sowugyndan synasy eze-beze bolan, darka-darka ýarylan, ene topragyň Nowruza garaşyşy ýaly musulman ymmaty-da Nowruza garaşypdyrlar. Şonuň üçin Nowruz baýramy iň beýik baýramlaryň biri hasap edilýär. Zekat-päklik sadakasynyň Nowruz baýramynda berilmegi ýöne ýerden däldir.

Tatar ÜYŞMEKOW. Edebi makalalar